„ביום א' נחסל את הממא"ניק הזה!" - אמרו אנשי בגין על ד"ין

(המשך מעמוד 25)

הצבעה הסתבר כי מישפט המפתח שבה, „דרכות מעמדים של איזורים אלה," נמחק מהנוסח המקורי ש־הוגש בתחילת הישיבה. איש לא ידע מי מחק אותו ומדוע עשה זאת ברגע האחרון.

לשרים היתה הבריחה לקבל את הנוסח כמו שהוא או להתנגד לו. רובם ככולם בלעו את הצפרדע. עזר וייצמן לא היה מוכן להשלים כך, ואז התפרץ, כשהוא מטיח בפני השרים בגלוי מה הוא חושב עליהם ועל הממשלה כולה, בצורה שאיש לפניו עוד לא אמר להם אותה כך.

ההרגשה כי רומה ונבגד היתה חקש ששבר את גב הגמל הווייצמני. אבל הסיפור האמיתי של המשבר בממשלה אינו מצטמצם לתפנית הפתאומית שהתחוללה באותה ישיבת ממשלה. הוא משתרע על פני כל השבוע האחרון ומה שאירע בו. זה היה ללא ספק אחד השבועות הדרמטיים ביותר בתולדות ממשלת הליכוד. על מה שהתחולל בו עשוי להיכתב באחד הימים ספר מרתק שלם.

בשבוע זה ירדה לחלוטין מהפרק ה־בעייה „איזה תשובות נותנים לאמריקאים לשאלות שהציגו?" במקומה צפה ועלתה הבעייה: „איזו תשובה נותנים ליהודים בקשר לשאלה מי יהיה ראש־הממשלה של ישראל?"

התשובה ניתנה בישיבת־הממשלה האחרונה: מנחם בגין.

אריק היה שותף ל„נוסח וייצמן"

את התיסבוכת המיותרת כולה החל שר־החוץ משה דיין.

הרעיון להפנות לממשלת־ישראל את שתי השאלות להבהרת כוונותיה בתוכנית האוטונומיה המינהלית הכלולה בתוכנית־השלום, לא היה כלל ועיקר של האמריקאים. היה זה רעיון שנולד במוחו התככני של דיין.

דיין ביקש להפשיר את הקיפאון בצורה שתאפשר את המשך המשא־ומתן, אבל רק באמצעות האמריקאים, שרק במגעים עמהם יכול הוא עצמו לשמש דוברה של ממשלת־ישראל ולנצח על השיחות. מצד שני ביקש להסיר מעל הממשלה את האחריות לכי־שלון השיחות. זאת יכול היה לעשות באמצעות ניטרולה של מצריים, שהוא אישית אינו מאמין שניתן להגיע עמה להסדר־שלום.

אבל כיוון שמצריים מוצגת בעיני העולם כולו כמי שמבקשת הסדר שלום ומוכנה ללכת לקראתו בעוד שישראל היא הקשוחה והסרבנית, הגה דיין רעיון מאקייבלי: הפרסנר לשיחות ולמשא־ומתן על עתיד השטחים היא ירדן, לא מצריים. כל ה־הצעות יופנו לעברה. העובדה שירדן אינה מוכנה לדבר עם ישראל לא שינתה לו, היא רק תרמה לתוכניתו. דחיית ה־הצעות לירדן תוכיח שוב כלפי העולם כולו שישראל מוכנה לוויתורים ואילו הירדנים הם הסרבנים. שוב יוכח כי „אין עם מי לדבר."

בפגישתו עם שר־החוץ האמריקאי סיירוס ואנס בחודש מארס השנה, היה זה משה דיין שהציע לאמריקאים להציג את שאלות ההבהרה שלהם, לישראל, כשהוא מתאם עמם מראש מה תהיה ה־תשובה הצפויה של ממשלת־ישראל.

הקו המדיני של עזר וייצמן היה שונה לחלוטין, עקבי וברור מאוד לאורך כל הדרך. וייצמן גרס כי לישראל יש רק פארטנר אחד למשא־ומתן לשלום: מצריים. אין אפשרות להסדר עם הסורים או הירדנים. מצידם גם לא נשקפת כל סכנה צבאית לישראל. מצמריים כן. בלעדיה לא תיתכן מילחמה כוללת בין מדינות־ערב לישראל. לכן, סבור וייצמן, יש לעשות כל מאמץ על מנת להמשיך את המגעים עם מצריים ולתת לה את קצה החבל כדי להח־זירה לשולחן הדיונים.

נוסח התשובה לשאלות האמריקאיות ש־הציע וייצמן לממשלה היה מכוון למטרה אחת ויחידה זו. לא היה זה סתם תרגיל מילולי. נוסח התשובה היה רק קצה הקר־חון של תוכנית שלמה, שתוכננה בקפדנות על־ידי מומחי משרד־הביטחון.

עוד יותר מזה: הנוסח שנשא את שמו של וייצמן וחוזק על ידו, לא היה שלו כיבכר. היה זה נוסח משותף לו ולשר־החקלאות אריאל שרון. מאז נוצרה הברית ביניהם לפני כחודשיים, עמדו השניים כ־יחד, עם עוזריהם לגיבוש תוכנית שלימה ומפורטת שנועדה להעניק למצרים את „הרעיונות החדשים", אותם ביקשו כתנאי לחידוש ה־שיחות.

נוסח וייצמן היה מתואם ומוסכם על אריק שרון, בהסתייגות אחת בילבד. אריק שרון הבהיר מהרגע הראשון לוייצמן שאת התוכנית ונוסח התשובה ניתן יהיה להעביר בממשלה רק תוך הסכמה ושיתוף־פעולה עם ראש־הממשלה מנחם בגין. בלי אי־שורו וברכתו של בגין לא ראה אריק שרון כל סיכוי לתוכנית. הוא חזר והדגיש באוזני וייצמן שגם אם יצליחו לגייס בממשלה רוב לתוכניתם, אבל בגין יתנגד לה, אין לה כל ערך. לא ייתכן לגרום ל־הישארותו במיעוט של ראש־הממשלה ב־נושא זה, דבר העלול להביא להתפטרותו על רקע זה.

דיין „מתרגל" לעבוד בגינה

וייצמן ואריק שרון הציגו את תוכ־ניתם וניסוח תשובתם לשאלות האמ־ריקאים בפני בגין כדי לקבל את הסכמתו. הם שוחחו עמו ודנו איתו על כך. בגין לא סמך ידיו על התוכנית אבל גם לא אמר להם „לא".

כל עוד לא הביע מנחם בגין את דעתו שלו, אותה שמר לסוף הדיונים, תמכו רוב השרים בעמדות וייצמן־שרון.

מצב דברים זה היה נכון עד ליום השבת האחרון. עד יותר מזה: בקרב אנשי ראש־הממשלה הילכה סברה כי בגין עומד ב־מתכוון להביא למצב שבו ייאלץ דיין ל־התפטר. כמה מאנשי ראש־הממשלה הפיצו עוד בשבת את הידיעה המרגינה: „ביום ראשון ניפתר סוף סוף מהממפא"ניק הזה!"

משה דיין עצמו נראה בשבת האחרונה עובד בגינת ביתו, דבר שלא עשה משך זמן רב. כשנשאל על ידי מכרים מה הביא אותו לכך, רמז על האפשרות לגבי עתידו: „צריכים להתחיל להתרגל לעשות דברים שלא עשיתי הרבה זמן."

אבל ביום ראשון, בישיבת הממשלה, התהפכו לפתע היוצרות.

התפנית הכללית התחוללה כי־שבוע האחרון. היא היתה תוצאה ישירה של תרגיל מחוכם של מנחם בגין, שהוכיח את עצמו שוב כשועל פוליטי ערמומי יותר מכולם. היה זה תרגיל בו השתמש בגין לא פעם בעבר, במהלך ח־קאריירה הפוליטית שלו, כדי לה־בים את כל יריביו, להכריעם ברך ולכפות את דעתו עליהם.

אחרי שנראה היה בתחילת השבוע שעבר כי ראש־הממשלה עלול למצוא את עצמו במיעוט, החליט בגין „לצאת לנופש" של שלושה ימים ולהסתגר בביתו שבירושלים.

הסתגרותו של ראש־הממשלה גרמה מיד להיווצרות מערכת שמועות חדשה על מצבו וכוונותיו של בגין. מערכת זו לובתה לא במעט ע"י אנשים הידועים כאנשיו של ראש־הממשלה. התוצאה המהירה וה־מיידית מכך היתה תחושה כללית בכל רחבי הקשת הפוליטית במדינה כי בגין „גמר." ייחסו לו כוונה מפורשת להסתלק מהשילטון ולהתפטר מתפקיד ראש־הממ־שלה, אם בגלל בראותו הרופפת, מצבו הנפשי, או היותו במיעוט.

מה שקרה הוא שבעיית התשובות לאמ־ריקאים ירדה מיד מעל סדר היום ה־ציבורי. במקומה עלתה בעיית חלוקת ה־ירושה שיותיר בגין אחריו והאפשרות ל־הירכויות פוליטיות חדשות במדינה.

החלה התרוצצות כללית. שמצאה את ביטויה בכל כלי־התיקשורת. במיפגשים ו־בשיחות בין ראשי המפלגות החלה חלוקת עור הדוב עוד בטרם ניצוד. החלו דיבורים מערך לשליטון, ועוד ספקולציות מסוגים על הקמת ממשלת מיעוט, על החזרת ה־שונים שנעשו ללא בעל הבית. המצב הזי־כיר תמונות דומות בחצרות שליטים בל־עדיים ערב הסתלקותם מהשילטון. ברג־עים מסויימים הוא הפך לפארסה או ל־סציזה שנראתה כלקוחה מתוך הסידרה אני קלאודיוס, להוציא את עניין ההרעלות ההדדיות.

נוכח ההתרוצצות הכללית וה־ידיעות על הקונספירציות אחזה

בגין, אריק ועזר
בלי בגין אין תוכנית

דאגה גם במחנה הניכוד. גם שם נערכו שיחות ודיונים במטרה ל־הכטיח שהשיכטון לא יישמט מ־הידיים במקרה שבגין אומנם יח־ליט לפרוש. בין שאר המהלכים שנערכו על רקע זה היו גם מהלכים שנועדו לגבש את חטיבות הניכוד סביב מנהיגותו של עזר וייצמן כיורש אפשרי למנחם בגין.

הדברים הגיעו עד לידי כך שאפילו אנשי לשכת ראש־הממשלה החלו לפנות לווייצמן בבקשות שישאירם בתפקידיהם אחרי ש־יתמנה כראש־ממשלה.

כיום נראה שבגין הוביל כנראה במת־כוון ליצירת מצב אי־וודאות מעין זה. הוא גרם לתחילתה של מילחמת ירושה גלויה ופתוחה, בעוד שהוא עצמו לא התכוון כלל לפרוש אלא לסכסך בין המועמדים לרשת אותו ולהכניעם בדרך זו.

אילו התכוון בגין אך ורק להעביר ב־ממשלה את הניסוח שלו של התשובה לאמריקאים הוא יכול היה לעשות זאת כבר לפני שבוע. כבר אז יכול היה להגיש לממשלה את הנוסח הנראה לו וכבר אז היה מצליח, ללא ספק, לגבש לעצמו רוב מוחלט להצעתו. שום דבר לא הישתנה במשך השבוע האחרון. אבל בגין המנוסה ידע ככל הנראה מדוע הוא משהה ודוחה את החלטתו.

חלפו רק שלושה ימים עד שהסתברה הטעות לכל אלה שהחלו לתכנן תוכניות סביב אפשרות הסתלקותו של בגין. אז הסתבר כי ההספדים עליו היו מוקדמים מדי.

בגין המנוסה הוביל את כולם באף. הוא גרם ליצירת מהומה כללית בין כל המועמדים לרשת אותו מכל המיפלגות. הוא יצר פאניקה בליכוד נוכח אפשרות אובדן השילטון עם הסתלקותו והוא סיכסך בין כל אלה שראו עצמם יורשים בפו־טנציה. כך יצר מחדש התלכדות סביב מנ־היגותו.

בגין יורש את עצמו

רק ביום הששי האחרון הבינו כל הגורמים בטעות שלהם. יוצרי ה־מגעים להיערכויות פוליטיות חדשות, ב־עיקר מקרב המפד"ל וד"ש, מיהרו להת־כחש לכל מה שיוחס להם. בקרב הממשלה החלה עליה לרגל אל בגין.

בניגוד מפורש למה שנמסר מלשכת ראש־הממשלה, לא זימן אליו מנחם בגין ביום הששי האחרון לא את עזר וייצמן, לא את יוסף בורג ולא את משה דיין. שלושתם באו אליו מיוזמתם על מנת לבדוק את כוונותיו. הם לא הצליחו לגלותן.

עזר וייצמן הגיע אל ראש־הממ־שלה לא כדי לדון עמו ולסכם את עניין ניסוח התשובות לאמריקאים. הוא בא כדי להפגין את נאמנותו לבגין נוכח השמועות שפשטו כי דבר הניסיונות שנעשו בשבוע ה־אחרון להכתיר אותו כיורשו. בעוד שבגין עצמו לא נתן דהבין, אפילו ברמז, שבכוונתו להתפטר, הפציר בו וייצמן שלא לשקול אפילו אפ־שרות כזאת.

עזר יצא מהפגישה עם בגין בהרגשה טובה. נדמה היה לו שזו גם הרגשתו של בגין. עובדה היא שמלשכת ראש־הממשלה נמסר כי הפגישה ביניהם היתה „פגישה טובה שתשפיע על אופי היחסים ביניהם בעתיד."

את ההפתעה האמיתית שמר מנחם בגין לישיבת הממשלה ביום הראשון השבוע, כאשר שלף את נוסח התשובה שלו, אילץ למעשה את כל חברי הממשלה, להוציא את עזר ושרי ד"ש, לקבל את דעתו ללא ערעור.

היה זה מחזה עגום ומשפיל ביותר. שרים שדיברו בשבוע האחרון בחריפות נגד מתן תשובה שלילית לאמריקאים, שהשמיצו בגלוי את הצעות דיין ולנדאו, הרימו את ידיהם לתמיכה בהצעת בגין, כאילו היו מריונטות שדיהן מונפות למעלה ע"י חוטים נסתרים.

הגדיל מכולם לעשות אחד השרים הבכי־רים שרק בשבוע האחרון התבטא כלפי משה דיין כי „מי שהוביל למחדל של שנת 1973 מוביל עכשיו מחדל של שנת 1978," אבל בישיבת־הממשלה הוא היה מוכן ל־הצביע ללא ערעור על הצעת נוסחה ש־הוצגה, לפחות שם, כהצעת־דיין מתוקנת.

דיין לא איכזב, מלבד את אלה שתלו בו תיקוות והאמינו כי הוא השתנה. הוא נהג בדיוק כפי שנהג בעבר, ויתר על מה שהציג כעקרונות, התפשר על הנוסח ש־הכתיב לו בגין ובלבד שלא יידחק למצב בו ייאלץ להתפטר מהממשלה.

היחיד שלא היה מוכן להשלים עם ה־תרגיל של בגין, ש„שיחק אותה" בצורה מקצועית, היה עזר וייצמן. יריביו טענו כי זעמו נבע מכך שהסיכוי לרשת את בגין, שנראה לו כה קרוב לפני שבוע, נשמט מידיו. אלה העריכו כי וייצמן חזר על טעויות קודמות שלו שבעבו מהעדר הערכת־מצב פוליטית נכונה: מאבקו נגד מנהיגותו הטוטאליטארית של בגין בחרות ב־1971, איום ההתפטרות הטלפוני שלו מניו־יורק בתחילת השנה והרעיון לגיבוש „ממשלת־שלום לאומית", שהטיל לחלל ה־פוליטי עם שובו של בגין ממסעו בארצות־הברית בחודש אפריל השנה. „הוא בלתי מנוסה מבחינה פוליטית," אמרו יריביו של וייצמן. „הוא חזר בכל פעם על אותן הטעויות. גם התפרצותו בממשלה היתה טעות טראגית מבחינתו."

מעבר להערכה זו אי־אפשר שלא להת־פעל מכנותו של וייצמן ומאומץ־ליבו, ש־הביאו השבוע להמרת הוראה מפורשת של בגין, בכך שלא השתתף בהצבעה בכנסת על אישור נוסח התשובה לאמריקאים, כפי שהתקבל בישיבת־הממשלה.

וייצמן איבד אולי מערך מניותיו בממ־שלה ובליכוד. אבל הוא העלה את ערכן בציבור כמי שדבק באמונתו ובעקרונותיו וכמייצג, היחיד אולי, של מדיניות שפויה בממשלת־ישראל.